

Rendezzük végre a szanatóriumi könyvtárak helyzetét!

A beteg könyvtárossal, aki a népművelés munkásaként ette meg kenyere javát, lassan dőcög az autóbussz a Vértes aljában kanyargó, gidres-gódrós úton a szanatórium felé. Utítársai között néhány kesernyén magábaroskadt férfin és nőn akad meg a tekintete. Sejtí, hogy közös az úticéljuk, hiszen ő is aggódik és kesereg magában. Betegségének tudata mellett külön teherként nehezedik lelkére a ráváró hosszú hónapok, esetleg évek árnyéka, a világtól való elzártság, a tétlenségre kárhóztatottság érzése. Mikor belépnek a szanatóriumra átalakított hajdani Eszterházy-kastély kapuján, megpróbálja jobb kedvre hangolni társait.

Közben arra gondol, milyen sokan lehetnek, akik ilyen szorongó érzésekkel lépnek át a szanatóriumok kapuján, hiszen előzetes tájékozódásai alapján már tudja, hogy a tbc szanatóriumokban 16 000, a szív- és egyéb szanatóriumokban pedig 3000 beteg fekszik egyszerre, akiknek ott-tartózkodási ideje átlagosan négy hónap. Evente tehát annyi ember tölt hosszabb időt a szanatóriumokban, mint egy nagyobb városunk összes lakossága. És ez a kb. 60 000 beteg nemcsak beteg, hanem ember is, akinek eszére, szakértelmére és munkájára gyógyulásuk után is igényt tart a társadalom. Eszébejut Hyppokratész megállapítása: „Nem a betegséget, hanem a beteg embert kell gyógyítani”. Különösen érvényesnek érzí ezt a szanatóriumokra, ahol a betegek többsége hosszú ideig tartózkodik, és a betegsége miatti aggodás, a családtól, a munkahelytől, a világtól való elszakadás, az unalom és a tétlenség, a saját problémáival való foglalkozás a legtöbb embert lelkileg, idegileg is megviseli.

Vajon, mivel tölthetik el kellemesen és hasznosan gyógyulásuk hónapjait?

Olvasó és az irodalom megszerettetésén munkálkodó ember lévén, önkéntelenül is a könyvre, az olvasásra gondol, amelynek itt többszörösen is nagy jelentősége lenne. A betegek gondolatainak lekötésével, nemes szórakozásuk, aktív pihenésük biztosításával az orvosi gyógyító munkának is kiegészítőjévé válhatna, és ez már önmagában is társadalmi jelentőségűvé teszi az olvasást. Emellett a társadalom előtt álló nevelési feladatok megvalósításában is valóságos iskolákká válhatnak szanatóriumaink, mert a hosszú hónapokat itt töltő betegek többsége olyan társadalmi és gazdasági körülmények közül kerül az intézetbe, amelyek eddig nem tették számukra lehetővé a művelődéssel való rendszeres kapcsolat megteremtését, sőt nagyon sokan teljesen kívül is esnek a művelődési élet hatósugarán. Itt viszont valósággal kínálkozik a lehetőség arra, hogy gyógyításukkal párhuzamosan a világnézeti, a szakmai és az általános műveltség kapuit is szélesre tárjuk előttük. Nagyon fontos lenne a művelődés, a nemes szórakozás lehetőségének megteremtése és széles körben való propagálása már csak azért is, mert a tbc elleni küzdelemnek egyik akadálya, hogy a beutalt betegek egy része az unalomtól, a tétlenségtől, az elzártságtól való félelem miatt nem fekszik be a szanatóriumba.

Történt-e már a feladat jelentőségével és fontosságával arányban álló, hathatós intézkedés a szanatóriumok művelődési munkájának megteremtésére? A felvételi irodán várakozva kezdi felidézni emlékezetében, amit erről a témáról a *Könyvtárossal* olvasott, néhány értekezleten hallott. Most tudja igazán átérezni, mennyire igazuk volt azoknak, akik az elmúlt években a szanatóriumi könyvtárak fontosságáról írtak és beszéltek, az illetékes felsőbb szervek fokozottabb erkölcsi és anyagi támogatását kérték a gazdátlan terület részére. Felidézi emlékezetében *Rumpler Lászlóné* évekkel ezelőtti olvasott cikkét, amelyben többek között arról is beszámolt, hogy az *Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Elnöksége* javaslatot terjesztett a SZOT, a *Művelődésügyi Minisztérium* és az *Egészségügyi Minisztérium* elé a gazdátlan könyvtárak hálózatba tömörítése, szakmai irányításának és ellenőrzésének megszervezése, valamint működésük anyagi alapjainak megteremtése érdekében, és hogy a javaslatot az érdekeltek helyesléssel fogadták.

A még tájékozatlan, várakozó beteg abban a hitben ringatja magát, hogy azóta már bizonyára megvalósult az okos és hasznos javaslat, és művelődési életünk egyéb területeihez hasonlóan itt is jelentős előrelépés történt. Ez a hite csak megerősödik, amikor a kapun belül a kellemes meglepetések sorozata éri, amely őt is, és aggódó társait is megnyugtatója. Eddig az „egészségügyi mechanizmus” fogaskerekei között mindig csak a „következő”-nek, egy számnak érezte magát, itt viszont már a fogadtatás módjából és hangneméből, a jelentéktelenség tűnő, de mégis sokat mondó apró figyelmességekből is megérzi, hogy a „kedves új beteg” itt nemcsak beteg, hanem ember is, és kezdenek eloszlni, feloldódni előzetes aggodalmai. Ez csak fokozódik, amikor a kórteremben már az első napon meglátogatja az intézet „kulturosa” és

könyvtárosa, hogy tájékoztassa az idő hasznos eltöltésének lehetőségéről, a filmelőadásokról, a tévé nézés és a könyvtárhasználat stb. lehetőségeiről. Egy kicsit máris otthonosabban érzí magát, és némi hálával gondol azokra, akik a szanatóriumokba került betegek művelődési lehetőségeinek megteremtése érdekében szót emeltek, javaslatokat dolgoztak ki, és azokra az országos szervekre is, amelyek a javaslatok alapján az ország művelődési életének vérkeringésébe a szanatóriumokat bekapcsolták, és irányítást, erkölcsi támogatást, valamint kellő anyagi alapot is adnak az ott végzendő művelődési munkához.

Később azonban rá kell jönnie arra, hogy az évekkel ezelőtti hasznos javaslat megmost sem vált valósággá. *A szanatóriumok jó és hasznos művelődési munkája a helyi vezetők és kulturosook érdeme*, az illetékes felsőbb szervektől anyagi fedezetet is nagyon keveset kapnak.

És immár hat hónapi személyes tapasztalat alapján állapíthatja meg, hogy a szanatóriumi könyvtárak esetében még mindig nem érvényesül az egyéb területeken már régen megvalósított *hálózati elv*. Elszigetelten, magukra hagyva végzik munkájukat. Igaz ugyan, hogy a fertőzés veszélye miatt a hálózatba tömörítésnek itt nem érvényesülhetnének olyan előnyei, mint pl. a gyűjtőkörök elhatárolása és a könyvtárak közti kölcsönzés stb., de a módszertani tanácsadás, a szakmai irányítás, a jó tapasztalatok általánosságá tétele, a különböző kiadványok egységes, központi elkészítése itt is legalább annyira szükséges és éppenny megvalósítható lenne, mint a többi könyvtárakban.

A hálózaton-kívülség, az elszigeteltség természetes következménye, hogy a szanatórium kulturosa és könyvtárosa az alatt a hat esztendő alatt, amióta ebben a beosztásban dolgozik, *még soha, sem szóban, sem írásban semmiféle felsőbb szerveztől nem kapott szakmai irányítást vagy segítséget, munkáját még soha, senki nem nézte meg, eredményeire senki nem volt kíváncsi, statisztikai adatai sehol nem szerepelnek, eddig sem elismerést, sem bírálatot soha senkitől nem kapott!* Hogy a szanatórium kb. 4000 kötetes könyvtára mégis olyan kitűnő összetételű, hogy kézikönyvtári anyagát egyik-másik járási könyvtár is megirigyelhetné, és hogy a könyvtáros a mechanikus kölcsönzés helyett megfelelően foglalkozik az olvasókkal, kialakította a könyvtár raktári rendjét, kétféle katalógust is készített, sőt könyv- és irodalom-népszerűsítő rendezvényei is vannak, az személyi adottságainak, érdeklődésének, rátermettségének és a helyi vezetők támogatásának a következménye.

Az elszigeteltség, a könyvtári élet országos vérkeringéséből való kimaradás egyik velejárója az is, hogy semmiféle felsőbb szerv nem hívta fel a helyi vezetők figyelmét a könyvtárak elhelyezése és berendezése terén országosan érvényesülő elvekre, amelyeknek szem előtt tartásával — lehetőségeikhez és anyagi erejükhöz mérten — lépést tarthattak volna a könyvtárak országos fejlődésével.

A felsőbb szerveknek arra is fel kellene figyelniük, hogy az ismeretterjesztésben, a szakmai és az általános műveltség emelésében a szanatóriumi könyvtáraknak sokkal nagyobbak a lehetőségeik, mint a területi könyvtáraknak, sőt a komoly pénzügyi fedezettel rendelkező művelődési házak egy részénél is lényegesen jobb eredményt érhetnek el. Általánosan ismert tény, hogy a falusi könyvtárak olvasói között feltűnően kevés a mezőgazdasági dolgozó, és a mezőgazdasági szakkönyvek iránt alig van érdeklődés. Itt viszont *az olvasóknak több mint egyharmada tsz tag; ők rendszeresen kérik a mezőgazdasági szakkönyveket, sőt jónéhányan ezeket sokkal szívesebben olvassák, mint a regényeket.* Nem ennyire szembetűnő ugyan, de az ipari dolgozók közt is sokan keresik és olvassák a különböző műszaki könyveket. És ezek többségükben olyan emberek, akik most kerültek először kapcsolatba könyvtárral, sőt *sokan életük első könyvét is itt olvassák.* Általánosan ismert tény, hogy az ismeretterjesztő előadások iránti érdeklődés az utóbbi években erősen csökkent, gyakran előfordul — még író-olvasó találkozókra is —, hogy felnőttek hiányában általános iskolásokkal „vattázzák” a tátongó széksorokat. Itt viszont — amint néhány kísérlet igazolja — minden előadásnak van közönsége, helyesebben csak lenne, ha volna anyagi fedezet az előadók díjazására és lehetne tartani előadásokat. *Ilyen célra azonban egyetlen fillért sem kapnak!* Egyik évben a Fejér megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága a tbc elleni küzdelem megyei társadalmi bizottságának javaslatára adott 40 000 Ft-ot, és az újból visszakerült betegek még most, évek múltán is élményként beszélnek egy-egy akkori előadásról, egy-egy művésszel és íróval való személyes megismerkedésükről. Sajnos, egy év után ezt a lehetőséget is „befagyasztották”.

Sorolhatnám még bőven a példákat az elszalasztott lehetőségekre, amelyeknek kiaknázása a szanatóriumokon kívül is éreztetné hatását. Részben a gyógyultan távozó emberek műveltségének és tudatának fejlődésében, e mellett azonban a könyvtárak és a művelődési házak életében is. Hiszen akik itt rákaptak az olvasásra, megismerkedtek a jó könyvek ízével, az olvasás örömeivel, élményükké vált egy-egy művészeti

rendezvény, megérezték az ismeretterjesztő előadások hasznosságát, azok távozásuk után, a sokszor még hónapokig tartó táppénzes állomány ideje alatt — és bizonyára később is — látogatói lennének az otthoni könyvtárnak és művelődési háznak.

Mik lennének a legsürgősebb feladatok?

a) Mindenekelőtt *meg kell valósítani a szanatóriumi könyvtárak hálózatba tömörítését, szakmai irányítását és ellenőrzését.* Az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Központi Könyvtára bizonyára szívesen vállalná a módszertani irányítás feladatait.

b) Meg kellene teremteni a szanatóriumi könyvtárak normális működéséhez és tervszerű fejlesztéséhez a legszükségesebb anyagi fedezetet. Az Egészségügyi Minisztérium mellett, amely jelenleg is adja a könyvtárosok fizetését és a minimális (ágyanként 20 Ft) könyvbeszerzési keretet, a SZOT és a Művelődésügyi Minisztérium is hozzájárulhatna bizonyos összeggel az állománygyarapításhoz.

c) Tekintve, hogy a szanatóriumok többsége egy-egy közigazgatási egység (általában egy megye) betegeit gondozza, az ismeretterjesztő előadások és a művészeti rendezvények költségeit — addig, míg erre központi fedezet nincs — az SZMT és a Megyei Tanács is vállalhatná, hiszen az ő hatáskörübe tartozó emberek vannak a szanatóriumokban. A gyakorlati megoldás egyik módja az lehetne, hogy a Megyei Tanács és az SZMT az évi keretet egy összegben bocsátja a szanatóriumok rendelkezésére. De elképzelhető az is, hogy a megye területén levő járási és városi tanácsok, nagyobb üzemek — szanatóriumban fekvő dolgozóikról gondoskodva — vállalják egy-egy művészeti rendezvény és két-három ismeretterjesztő előadás költségeinek kifizetését. A megyei tanács művelődésügyi osztálya szervezhetné meg és hangolhatná össze a rendezvények ilyen fajta támogatását.

E sorok írójának nem célja részletekbe menő tervek és javaslatok feltalálása. Ezeket is csak ötletként, lehetőségként említette. Inkább az évenként szanatóriumba kerülő 60 000 betegtársának fogadatlan prókátoraként és a művelődési élet többévtizedes napszámosaként fordul kérő szóval az illetékesekhez: *a hatásköri hovatarozás rendezésével és közös összefogással oldják meg az évek óta húzódó kérdést!*

Könczöl Imre